

İBTİDAİ SINIFLƏRİN RİYAZİYYAT KURSUNDA KURİKULUM NƏZƏRİYYƏSİNİN TƏTBİQLƏRİ

Xülasə

Məqalə Riyaziyyatda Milli Kurikulumun orta məktəbin ibtidai siniflərində tətbiqi problemlərinə həsr edilmişdir. Məqalədə Riyaziyyat fənni üzrə kurikulumun quruluşu, əsas prinsipləri, məzmun xətləri müzakirə olunur. Tədris planı şəxsiyyəti formalaşdırmaq və müstəqil qərar qəbul etmək üçün lazım olan bacarıq və bacarıqları təmin etmək məqsədi daşıyır.

Açar sözlər: *riyaziyyat, kurikulum, təhsil standartı, ibtidai təhsil, məzmun xətləri*

Applications of the National Curriculum in Mathematics for primary school

Summary

The article is devoted to the problems of application of the National Curriculum in mathematics in the primary school. The article discusses the structure, basic principles, meaningful lines of the Curriculum in mathematics. The Curriculum is aimed at the formation of personality and the provision of skills necessary for independent decision making.

Key words: *Mathematics, curriculum, educational standard, primary education, content lines*

Giriş

“Kurikulum” (curriculum) latın sözü olub, lüğəvi mənası “kurs”, “elm”, “yol”, “qaçış” deməkdir. Bu söz ingiliscə-rusca lüğətlərdə “təlim kursu”, “tədris planı”, “proqram” kimi izah olunur.

Curriculum sözünə ilk dəfə Leyden (1582-ci il) və Qlazqo (1633-cü il) şəhərlərinin universitetlərinin sənədlərində rast gəlir. Bəzi alimlərin qeyd etdikləri kimi, 1876-cı ildən etibarən ondan bir termin kimi istifadə olunmağa başlanmışdır. İlk fənn kurikulumları 1918-ci ildə ABŞ-da meydana gəlmişdir. Ötən əsrin 70-ci illərindən sonra kurikulum nəzəriyyəsi formalaşmışdır. Azərbaycanda bu termindən keçən əsrin 90-cı illərinin axırlarından başlayaraq istifadə olunur. Beləliklə, Azərbaycan təhsil sistemində milli və ümumbəşəri dəyərlər nəzərə alınaraq ilk dəfə “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Milli Kurikulumu” hazır-lanmışdır. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 30 oktyabr 2006-cı il tarixli Qərarı ilə “Azərbaycan Respublikasında Ümumtəhsil Konsepsiyası (Milli Kurikulumu)” təsdiq edilmişdir. Bu sənəd çərçivə sənədi olub, ümumtəhsil üzrə məzmun standartlarını və təlim nəticələrini, pedaqoji prosesin təşkili, təlim nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi üzrə əsas prinsipləri əhatə edir. İlk dəfə “The Oxford English Dictionary” (OED-Oxford İngilis dili Lüğəti) leksikoqrafik termin kimi bu sözü işlədib. Mənası, “İcbari tədris kursu və ya tədris müəssisəsində hazırlıq” deməkdir.

Kurikulum islahatını zəruri edən bir sıra səbəblər vardır:

- Cəmiyyətdə yeni ictimai münasibətlərin yaranması
- Dünya təhsil sisteminə integrasiya-informasiya əsrinin tələbləri
- Təhsilin məqsəd və vəzifələrinə yeni baxış və yanaşmaların formalaşması
- Mövcud ümumi təhsil proqramlarının müasir tələblərə cavab verməməsi
- Planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatına keçid və s.

Kurikulum dünyanın mütərəqqi təhsil modellərindən biri olmaqla hazırda geniş miqyasda tətbiq olunur. Avropa ölkələrində kurikulumla təhsilin əsasını təşkil edən sənəd kimi yanaşılır. Konseptual sənəd kimi onun məzmununda standartlar, zəruri minimum, təhsil alanların hazırlığına qoyulan tələblər, texnologiya və qiymətləndirmə məsələləri əhatə edilir. Əslində bu məsələlərin hər biri kurikulumda onun tərkib hissəsi mühüm komponentləri kimi ehtiva olunur. Həmin komponentlərin bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsi, hər hansı birinin digərini tamamlaması, onun məntiqi davamı olması vacib tələb kimi gözlənilir. Təbii ki, hazırkı dövrün təhsil sistemi – kurikulum özünün idraki xarakteri ilə insanın şəxsiyyət kimi formalaşmasında mühüm rol oynayır. Kurikulum təhsilin məzmunu, təşkili və qiymətləndirilməsi ilə bağlı bütün məsələləri özündə əks etdirir. Kurikulumun əsasını tərtib, tətbiq, qiymətləndirmə və təhlil təşkil edir.

2008-ci ildə I siniflər kurikulumun tələblərinə uyğun təlim prosesinə başlamışlar. Növbəti illərdə isə digər siniflər bu təhsil sistemində qoşulmuşdur. 2015-ci ildən isə VIII siniflərdə kurikulumun tətbiqi davam etdirilir.

Təhsil kurikulumları xarakterinə görə iki yerə ayrılır. Onlardan birincisi **fənyönümlü**, ikincisi isə **şəxsiyyətyönümlü** kurikulum adlanır.

Fənyönümlü kurikulumların keyfiyyətində biliklərin həcmi və miqdarı əsas rol oynayır. Belə kurikulumların məzmununu elm sahələri, anlayışlar sistemi və bu anlayışların mənimsənilməsi təşkil edir. Fənyönümlü kurikulumlarda praktika, yəni bacarıq, vərdiş və qabiliyyətlər arxa plana keçir, praktikada lazım olmayan biliklər də şagirdlərə mənimsədilir.

Şəxsiyyətyönümlü kurikulumlar fənyönümlü kurikulumlardan həyati bacarıq və vərdişlərə üstünlük verilməsi ilə fərqlənir. Belə kurikulumlarda məlumatlıq səviyyəsi aşağı olur, şəxsiyyətə daha çox həyat fəaliyyətində lazım olan bacarıq və vərdişlər aşılanır. Şəxsiyyətyönümlü kurikulumlar integrativ məzmunu ilə seçilir. Oradakı fənlərin adlandırılmasında, məzmunun müəyyənləşdirilməsində şəxsiyyətin formalaşması üçün əhəmiyyət kəsb edən və bilavasitə insanın şəxsi fəaliyyəti üçün lazım olan tələblər əsas götürülür.

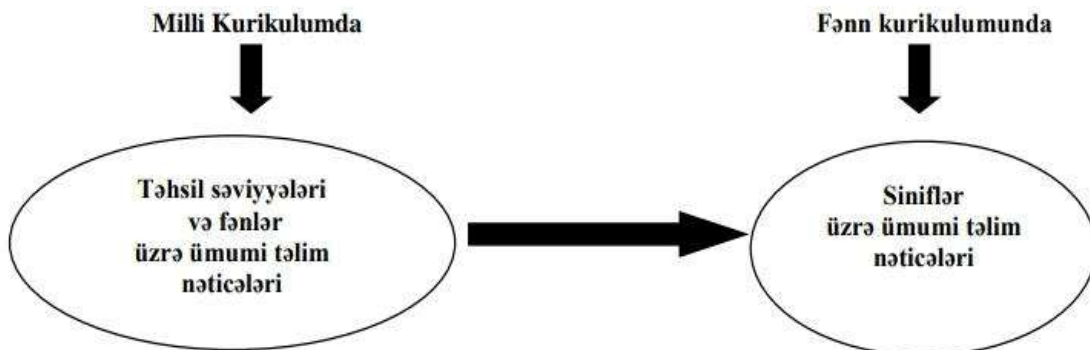
Kurikulumun nəzəri problemlərindən biri onun növlərinə görə təsnif olunmuşdur. Bu məsələdən bəhs edən ailələrin fikrincə, kurikulumların növləri barədə yekdil fikir yoxdur. Bu da ondan irəli gəlir ki, kurikulumları təsnif edərkən ona müxtəlif prinsiplərlə yanaşılır: ya xarakterlərinə, ya təyinatına ya da məzmun və strukturuna görə münasibət bildirirlər. Bütün məqamlarda elə kurikulumlar vardır ki, onlar ümumi ölkə səviyyəsində qəbul olunmaqla geniş miqyasda tətbiq edilir. Mahiyyət etibarı ilə belə kurikulumlar milli xarakter daşıyır. Ona görə də Milli Kurikulum adlanır. Ayrı-ayrı fənlərin bütövlükdə xüsusiyyətlərini əhatə edən kurikulumlar isə **fənn kurikulumları** kimi tanınır və dəyərləndirilir.

Kurikulum təhsilin son məqsədini, məqsədlərə çatmaq üçün yolları, bu yolların səmərəliliyini yoxlamaq üsullarını özündə birləşdirən, bir sözlə, təhsil prosesi ilə bağlı bütün fəaliyyətlərin səmərəli və məqsədyönlü təşkilinə hərtərəfli imkan yaradan **konseptual sənəddir**.

Milli Kurikulumun strukturu.

- Ümumi təhsilə və ümumi təhsilli şəxsə verilən tələblər
- Ümumi təhsilin məzmun standartları
- Ümumi təhsil müəssisələrində fənlər üzrə həftəlik dərslərin miqdarı
- Ümumi təhsil sistemində pedaqoji prosesin təşkili prinsipləri
- Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi
- Fənn kurikulumlarının strukturu

Milli kurikulumdan fənn kurikulumuna keçid.

Fənn kurikulumlarının səciyyəvi cəhətlərinin müqayisəli təsviri.

Ənənəvi təhsil proqramı	Müasir kurikulum
Bilikyönümlüdür	Şəxsiyyətyönümlüdür
Fənyönümlüdür	Nəticəyönümlüdür
Təklifyönümlüdür	Tələbyönümlüdür
Fəndaxili və fənlərarası əlaqə məqsədyönlü və sistemli xarakter daşıyır.	İntegrativlik əsas prinsip kimi qəbul olunub.
Bəzi fənlər üzrə qiymət normaları müəyyən edilib.	Qiymətləndirmə standartları və mexanizmləri müəyyən edilib.

Şəxsiyyətyönümlülük

Təhsil alanın idraki, ünsiyyət və psixomotor fəaliyyətləri əsasında həyati bacarıqlarını inkişaf etdirməklə onlarda milli və bəşəri dəyərlərin formalaşdırılmasıdır.

Şagirdyönümlülük

Təhsil sahəsində fəaliyyətlərin təhsilalanların mənafeyinə, maraq və tələbatlarının ödənilməsinə, istedad və qabiliyyətlərinin, potensial imkanlarının inkişafına xidmət etməsidir.

Nəticəyönümlülük

Əldə olunması nəzərdə tutulan təlim nailiyyətlərinin nəticələr formasında əvvəlcədən müəyyən edilməsidir.

Tələbyönümlülük

Fərdin, cəmiyyətin və dövlətin dəyişən ehtiyac və tələbatlarının nəzərə alınmasıdır.

İntegrativlik

Təhsilin məzmun komponentlərinin bir-biri ilə və həyatla sistemli şəkildə əlaqələndirilməsidir.

Qiymətləndirmə standartları

Təhsil alanların nailiyyət səviyyəsinə qoyulan dövlət tələbidir.

Məzmun xətləri. Dərslik komplektinin mövzular üzrə strukturunu formalaşdırarkən bütün ibtidai təhsil pilləsi üzrə alt standartlar təhlil edilmiş və tədris prosesində məzmun standartlarının məzmun xətləri üzrə nisbəti müəyyənləşdirilmişdir. “Məzmun xətti – fənn üzrə ümumi təlim nəticələrinin reallaşdırılmasını təmin etmək müəyyən edilən məzmunun zəruri hissəsidir”. Məzmun xətləri müəyyən mənada bütün siniflərdə dəyişməz qalır. Lakin təlim prosesində məzmun xətlərinin hər birindəki məzmunun sadəcə mürəkkəbə doğru dəyişməsi, dərinləşməsi və genişlənməsi baş verir. I-IV siniflərdə riyaziyyat üzrə beş məzmun xətti müəyyənləşdirilmişdir:

1. Ədədlər və əməllər

2. Cəbr və funksiyalar

3. Həndəsə

4. Ölçmələr

5. Statistika və ehtimal

Riyaziyyat fənni üzrə ümumi təlim nəticələri.

İbtidai təhsil səviyyəsi (I – IV siniflər) üzrə şagird:

- sıfır da daxil olmaqla, milyon dairəsində natural ədədlər üzərində hesab əməllərini yerinə yetirir;
- kəmiyyətlərdən (uzunluq, sahə, həcm, zaman, kütlə, dəyər) həyati məsələlərin həllində istifadə edir;
- sadə müstəvi fiqurlar və fəza cismlərinin xüsusiyyətlərini müəyyən edir və onların əsasında ölçmə və hesablamalar aparır;
- məlumatları toplayıb sistemləşdirir, təhlil edir və nəticələri şərh edir.

Azərbaycan təhsilində ilk şəxsiyyətyönümlü kurikulumların tətbiqi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Uzun müddətdi kurikulumun tədris olunmasına baxmayaraq, təhsil ictimaiyyəti və valideynlər arasında kurikulumla bağlı fikirlər hələ də birmənalı deyil. Kurikulumun təhsilimizin inkişafını ləngitdiyini düşüncələr belə vardır. Kurikulumun tətbiqinin əsas hərəkətverici qüvvəsi müəllimdir. Ancaq müəllimlərin də hamısı bu prosesə lazımi dərəcədə və lazımi peşəkarlıqla qoşulmurlar. Hətta bəzi müəllimlər kurikulumun mahiyyətini dərinləndirərək dərk etmir və onu artıq yük kimi qəbul edirlər. Əlbəttə, kurikulumu yüksək səviyyədə mənimsəyən bacarıqlı, səriştəli müəllimlərimizdə az deyildir.

Nəticə

Kurikulum şagird şəxsiyyətinin inkişafına yönəlmiş bir təhsil standartıdır. Kurikulum minimum biliklərə söykənən və əsasən bacarıq və qabiliyyətləri zənginləşdirən təhsil konsepsiyasıdır. Kurikulum sahəsində şagirdlərin sərbəst düşünmək, müstəqil olaraq axtarışlar apara bilmək, qərarlar qəbul etmək kimi bacarıqları formalaşır. Kurikulumun tətbiqindəki ən mühüm məsələlərdən biri də məsul olan müəllimlərin yetişdirilməsi və ixtisaslaşdırılması, onların mükəmməl hazırlığını təmin olunmasıdır.

Ədəbiyyat

1. M.Həsənov, N.Cəfərova, C.Bəhmənova İbtidai sinif müəllimləri üçün kurikulumun məzmunu və həyata keçirilməsi yolları (Metodik vəsait). Bakı, 2014.
2. <http://www.serqqapisi.az/index.php/humanitar/elm-v-t-hsil/9121-kurikulum-yeni-taehsil-sistemidir>.
3. A.Qəhrəmanov. Orta məktəb üzrə fənn müəllimləri üçün ixtisasartırma təhsilinin 2-ci modulu üzrə “Ümumi orta təhsil səviyyəsinin yeni fənn kurikulumlarının tətbiqi üzrə” təlim kursunun iştirakçıları üçün təlim materialı. Bakı, 2012.
4. <https://az-az.facebook.com/muallim.edu.az/posts/378580125665079/>.
5. X.T.Novruzova İnformatikanın tədrisi metodikası (1-4-cü siniflər). Dərs vəsaiti. Bakı, 2017.